

odvjetnik **DAMIR JELUŠIĆ**, dipl.iur.
Odvjetničko društvo Vukić, Jelušić,
Šulina, Stanković, Jurcan&Jabuka
Rijeka, Nikole Tesle 9/V-VI.
E-mail: immobilis@iskon.hr
Mob: 098 215983

POSTUPAK PRED SUDOM U ANTIDISKRIMINACIJSKIM PARNICAMA VOĐENIMA TEMELJEM ZAKONA O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

1. UVOD

Zakon o suzbijanju diskriminacije¹ koji je na snagu stupio 01. siječnja 2009. uz materijalnoppravne odredbe kojima je, među inim, normirana svrha Zakona, te definirana diskriminacija i njeni pojavnici oblici, sadrži i posebne procesne odredbe koje se primjenjuju u antidiskriminacijskim parnicama, a kojima su pojedine procesne radnje i instituti regulirani na drukčiji način nego odredbama Zakona o parničnom postupku² temeljem kojih će se, osim u dijelu u kojem je ZSD-om uređeno drukčije, postupati i u antidiskriminacijskim parnicama³. To se poglavito odnosi na odredbe kojima su normirane vrste antidiskriminacijskih tužbi, stvarna i mjesna sudska nadležnost u antidiskriminacijskim parnicama, određivanje privremenih mjera, teret dokazivanja, intervencija trećih osoba, paricijski rok, ovršnost i pravo na izjavljivanje revizije kao izvanrednog pravnog lijeka.

2. ANTIDISKRIMINACIJSKE ODREDBE U INIM PRAVNIM VRELIMA, TE DEFINICIJA DISKRIMINACIJE I NJENI POJAVNI OBLICI PO ZAKONU O SUZBIJANJU DISKRIMINACIJE

Prije same rasčlambe zakonskih odredaba, s posebnim akcentom na one procesne, valja apostrofirati činjenicu da ZSD u normativnom smislu predstavlja krovni propis hrvatskog antidiskriminacijskog zakonodavstva kojim je na jedinstveni način normirana ta pravna materija, ali i da su i do njegova stupanja na snagu u brojnim zakonima, primjerice Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina⁴, Zakonu o radu⁵, Zakonu o

¹ Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08)

² Zakon o parničnom postupku (NN 54/91, 91/92, 112/99, 117/03, 84/08 ii 123/08 - Ispravak)

³ ZSD, čl. 17/2.

⁴ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina (NN 155/02). Primjerice, čl. 2. je normirano da pored ljudskih prava i sloboda koje su priznate ustavnim odredbama, Republika Hrvatska priznaje i štiti i sva ostala prava predviđena u međunarodnim dokumentima navedenima u članku 1. UZPNM-a, ovisno o iznimkama i ograničenjima predviđenim tim dokumentima, bez diskriminacije po spolu, rasi, boji kože, jeziku, vjeroispovjesti, političkom i drugom uvjerenju, nacionalnom i društvenom porijeklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, vlasništvu, statusu naslijeđenom rođenjem ili po nekoj drugoj osnovi.

ravnopravnosti spolova⁶, Zakonu o istospolnim zajednicama⁷, Kaznenom zakonu⁸, Zakonu o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske⁹ i Zakonu o državnim službenicima¹⁰ parcijalno bile integrirane brojne antidiskriminacijske odredbe. Na još višoj normativnoj razini, u ZSD su inkorporirane

⁵ Zakon o radu (NN 137/04 – pročišćeni tekst i 68/05 – Odluka Ustavnog suda). Među inim, ZOR u čl. 2. normira zabranu izravne ili neizravne diskriminacije radnika na temelju rase, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, bračnoga stanja, porodičnih obveza, dobi, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, rođenja, društvenog položaja, članstva ili nečlanstva u političkoj stranci, članstva ili nečlanstva u sindikatu, te tjelesnih ili duševnih poteškoća. Također, navedeni članak definira izravnu i neizravnu diskriminaciju, čl. 4. definira uznemiravanje i spolnu diskriminaciju, čl. 3. izuzetke od zabrane diskriminacije, a čl. 5. pravo diskriminirane osobe koja je pretrpjela štetu pri traženju posla na naknadu štete po općim pravilima obveznog prava. Recentna judikatura Vrhovnog suda iznjedrena temeljem antidiskriminacijskih odredaba nalazećih u ZOR-u: *...pri tome je za napomenuti da tuženik prema tužitelju postupa nejednako u odnosu na ostale radnike tuženika. Naime, tuženik smatra da tužitelj treba dijeliti sudbinu svih ostalih radnika kad je riječ o smanjenju plaća, ali ne i kad priznaje nastalu razliku plaće svim radnicima, osim tužitelju. Takvo postupanje tuženika ima značajke diskriminacije u odnosu na tužitelja...*(VS RH Revr 22/2007-2). *...Ako poslodavac ocijeni rad radnika u probnom roku nezadovoljavajućim (opravdani razlog za otkaz), može dati radniku otkaz, ali taj otkaz ne smije biti diskriminirajući ili šikanozan. U konkretnom slučaju neosnovano revident navodi da je tužiteljici produljenjem probnog rada pružena mogućnost da promijeni odnos prema radu, jer je u postupku utvrđeno upravo suprotno, da joj tuženik nije omogućio da to učini. Tuženik kao poslodavac nije ispunio svoju temeljnu obvezu iz ugovora o radu da omogući tužiteljici kao radnici da obavlja radne obveze, pa ona i nije bila u mogućnosti pokazati svoje radne sposobnosti, niti je tuženik imao valjanu osnovu za ocjenu da li je rad tužiteljice zadovoljavajući ili ne. Na taj način je tužiteljica stavljena u neravnopravan položaj, pa je pravilna ocjena nižestupanijskih sudova u smislu čl. 2. ZOR-a da je riječ o diskriminirajućem otkazu ugovora o radu...* (VS RH Revr 300/2006-2).

⁶ Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08). Od brojnih antidiskriminacijskih odredaba izdvajamo odredbu čl. 6/1. kojom je propisano da diskriminacija na temelju spola označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom i svakom drugom području života.

⁷ Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/03). Čl. je 21. istog normirana zabrana svake diskriminacije, izravne i neizravne, na osnovi istospolne zajednice kao i činjenice homoseksualne orijentacije. Izravnom diskriminacijom definirano je svako postupanje kojim se osoba koja je član istospolne zajednice stavlja ili je bila stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji na temelju činjenice da je član istospolne zajednice, a neizravnom kada određena naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa osobu koja je član istospolne zajednice na temelju te činjenice stavlja ili bi stavila u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osobe.

⁸ Kazneni zakon (NN 110/97, 129/00, 51/01, 113/03 i 105/04, 84/05 i 71/06, 110/07 i 1 52/08). Izdvajamo inkriminaciju iz Glave KAZNENIH DJELA PROTIV SLOBODE I PRAVA ČOVJEKA I GRAĐANINA, čl. 106., po kojoj kazneno djelo povrede ravnopravnosti građana čini onaj tko na temelju razlike u rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama, ili zbog pripadnosti etničkoj i nacionalnoj zajednici ili manjini u Republici Hrvatskoj, uskrati ili ograniči slobodu ili pravo čovjeka i građanina utvrđeno Ustavom, zakonom ili drugim propisom, ili koji na temelju te razlike ili pripadnosti daje građanima povlastice ili pogodnosti, te inkriminaciju iz Glave KAZNENIH DJELA PROTIV VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENIH MEĐUNARODNIM PRAVOM, čl. 174., po kojoj kazneno djelo rasne i druge diskriminacije čini onaj tko na temelju razlike u rasi, vjeri, jeziku, političkom ili drugom uvjerenju, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama, spolu, boji kože, nacionalnosti ili etničkome podrijetlu krši temeljna ljudska prava i slobode priznate od međunarodne zajednice.

⁹ Zakon o službi u oružanim snagama Republike Hrvatske (NN 33/02, 58/02 - Ispravak, 175/03 i 136/04). Čl. 11/1. normira da pripadnici Oružanih snaga zakonska prava ostvaruju pod jednakim uvjetima.

¹⁰ Zakon o državnim službenicima (NN 92/05, 142/06 - Uredba o dopuni, 77/07 - Uredba o izmjenama i dopunama, 107/07 i 27/08). Čl. 6. istog je normirano načelo zabrane diskriminacije i povlašćivanja po kojem državni službenici u svojem postupanju ne smiju diskriminirati ili povlašćivati građane po osnovi dobi, nacionalnosti, etničke i teritorijalne pripadnosti, jezičnog i rasnog podrijetla, političkih ili vjerskih uvjerenja ili sklonosti, invalidnosti, obrazovanja, socijalnog položaja, spola, bračnog ili obiteljskog statusa, spolne orijentacije ili nekih drugih razloga suprotnih Ustavom i zakonima utvrđenim pravima i slobodama.

antidiskriminacijske odredbe nalazeće u Ustavu Republike Hrvatske¹¹, Konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda s pripadajućim Protokolima¹², te brojnim inim međunarodnim Ugovorima kojih je Republika Hrvatska potpisnicom i strankom. Konačno, u procesu je integracije Republike Hrvatske u Europsku uniju Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju sklopljenim 2001. Republika Hrvatska preuzela obvezu usklađivanja tuzemnog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije, tzv. *acquis communautaireom* podijeljenim na 35 poglavlja, a donošenjem je ZSD-a na području antidiskriminacijskog prava naš pravni sustav harmoniziran s dvjema važnim direktivama iste koje reguliraju tu pravnu materiju, Direktivom 2000/43/EZ o primjeni načela ravnopravnosti osoba bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo i Direktivom 2000/78/EZ o uspostavi okvira za jednak tretman na području zapošljavanja i odabira zvanja. ZSD zakonskom svrhom predviđa normativno osiguravanje zaštite i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaranje pretpostavki za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređivanje zaštite od diskriminacije na osnovi rase, etničke pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije¹³, te definira da se diskriminacijom smatra stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe, kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama¹⁴, po bilo kojoj gorenavedenoj osnovi, kao i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju neke gorenavedene osnove za diskriminaciju¹⁵. Nadalje, *vis a vis* njenih pojavnih oblika, ZSD izravnu diskriminaciju definira kao postupanje uvjetovano nekim od diskriminacijskih osnova kojim se osoba stavlja, ili je bila stavljena, ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji¹⁶, dok neizravna

¹¹ Ustav Republike Hrvatske (NN 41/01 i 55/01 - Ispravak Ustava Republike Hrvatske (pročišćeni tekst)). U čl. su 3. koji definira najviše ustavne vrednote među inima navedene i jednakost, nacionalna ravnopravnost, ravnopravnost spolova i poštivanje prava čovjeka, a čl. 14. propisuje da u Republici Hrvatskoj svatko ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama, te da su pred zakonom svi jednaki.

¹² Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (NN, *Međunarodni ugovori*, broj 18/97, 6/99 - pročišćeni tekst, 8/99 -Ispravak, 14/02 i 1/06). Čl. 14. propisuje da se uživanje prava i sloboda zajamčenih istom osigurava bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.

¹³ ZSD, čl. 1/1.

¹⁴ *ibid.*, čl. 1/2.

¹⁵ *ibid.*, čl. 1/3.

¹⁶ *ibid.*, čl. 2/1.

diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po nekoj diskriminacijskoj osnovi u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna¹⁷. Uznemiravanje je diskriminacijski oblik kojeg Zakon definira kao svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od diskriminacijskih osnova koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje¹⁸, dok se spolnim uznemiravanjem smatra svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe i uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje¹⁹. Poticanje na diskriminaciju počinjeno dolusno, s namjerom, također se smatra oblikom diskriminacije²⁰, kao i propuštanje da se osobama s invaliditetom sukladno njihovim specifičnim potrebama omogući korištenje javno dostupnih resursa, sudjelovanje u javnom i društvenom životu, te pristup radnom mjestu i odgovarajući radni uvjeti prilagodbom infrastrukture i prostora, korištenjem opreme i na drugi način koji nije nerazmjeran teret za onoga tko je to dužan omogućiti²¹. Segregaciju, pak, kao oblik diskriminacije ZSD definira kao prisilno i sustavno razdvajanje osoba po nekoj od njime propisanih osnova za diskriminaciju²². Težim oblicima diskriminacije se po Zakonu smatraju višestruka diskriminacija kao diskriminacija počinjena prema određenoj osobi po više diskriminacijskih osnova, ponovljena diskriminacija kao diskriminacija počinjena više puta, produljena diskriminacija kao oblik diskriminacije koja je činjena kroz dulji vremenski interval i diskriminaciju koja po težini posljedica posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije²³. Naposljetku, ZSD generalno zabranjuje diskriminaciju u svim njenim pojavnim oblicima²⁴, ali normira i iznimna postupanja koja se kod dovođenja pojedinih osoba u nepovoljniji položaj ne smatraju diskriminatornim²⁵, uz uvjet da se normirane iznimke trebaju tumačiti razmjerno cilju i svrsi zbog kojih su određene²⁶.

¹⁷ ibid., čl. 2/2.

¹⁸ ibid., čl. 3/1.

¹⁹ ibid., čl. 3/2.

²⁰ ibid., čl. 4/1.

²¹ ibid., čl. 4/2.

²² ibid., čl. 5.

²³ ibid., čl. 6/1.

²⁴ ibid., čl. 9/1.

²⁵ ibid., čl. 9/2. Stavljanje pojedinih osoba u nepovoljniji položaj ne smatra se diskriminatornim postupanjem kada je takvo postupanje određeno zakonom u cilju očuvanja zdravlja i prevencije kaznenih i prekršajnih djela, te kada su upotrijebljena sredstva primjerena i nužna cilju koji se želi postići, u slučaju pozitivne akcije, odnosno kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa, mjera ili odluka u cilju poboljšanja položaja etničkih, vjerskih, jezičnih ili drugih manjina ili drugih skupina građana ili osoba diskriminiranih po diskriminacijskim osnovama, prigodom pogodovanja trudnicama, djeci, mladeži, starijim

3. POSTUPAK PRED SUDOM

3.1. Mogućnosti sudske pravozaštite u slučaju diskriminacije

Diskriminirana osoba svoja prava može zaštititi i ostvariti sudskim putem na dva načina, i to ili u postupku pred sudom u kojem traži zaštitu nekog svog prava koje je povrijeđeno diskriminatornim postupanjem, ili u posebnoj antidiskriminacijskoj parnici iniciranoj podnošenjem antidiskriminacijske tužbe²⁷. Ukoliko se sudska pravozaštita ostvaruje na prvonavedeni način, tada se o pitanju (ne)postojanja diskriminacije kojom je povrijeđeno ili ugroženo neko pravo diskriminirane osobe odlučuje kao o prejudicijelnom pitanju²⁸ o rješavanju kojeg ovisi odluka suda o glavnoj stvari, pri čemu se apliciraju procesne odredbe i pravila iz posebnih zakona po kojima se takva parnica vodi, uz iznimku pri primjeni pravila o teretu dokazivanja o kojima će više riječi biti niže. Nadalje, ZSD-om je propisano da će se posebni postupci za zaštitu od diskriminacije u području rada i zapošljavanja smatrati sporovima iz radnih odnosa²⁹, što znači da će se u tim parnicama aplicirati one odredbe ZPP-a kojima je uređen poseban postupak u parnicama iz radnih odnosa³⁰. Među inim, to znači da je u takvim parnicama sud postupak dužan okončati u roku od šest mjeseci računajući od

osobama, osobama s pravnom obvezom uzdržavanja koje redovito ispunjavaju obvezu uzdržavanja i osobama s invaliditetom u cilju njihove zaštite kada je takvo postupanje temeljeno na odredbama zakona, podzakonskog akta, programa i mjera, u odnosu na određeni posao kada je priroda posla takva ili se posao obavlja u takvim uvjetima da karakteristike povezane s nekim od diskriminacijskih osnova predstavljaju stvarni i odlučujući uvjet obavljanja posla pod uvjetom da je svrha koja se time želi postići opravdana i uvjet odmjeren, pri zasnivanju radnog odnosa, uključanja u članstvo, te u djelovanju koje je u skladu s naukom i poslanjem crkve i vjerske zajednice upisane u Evidenciju vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj, te druge javne ili privatne organizacije koje djeluju u skladu s Ustavom i zakonima, ako tako zahtijevaju vjerska doktrina, uvjerenja ili ciljevi, na temelju dobi i spola pri ugovaranju premija, osigurnina i drugih uvjeta u osiguranju u skladu s relevantnim i točnim statističkim podacima i pravilima aktuarske matematike, pri čemu troškovi vezani uz trudnoću i majčinstvo ne mogu opravdati razlike, određivanja najniže dobi i/ili profesionalnog iskustva i/ili stupnja obrazovanja kao uvjeta za zasnivanje radnog odnosa ili kao uvjeta za stjecanje drugih pogodnosti vezanih uz radni odnos kada je to predviđeno posebnim propisima, kod određivanja prikladne i primjerene najviše dobi kao razloga za prestanak radnog odnosa, te propisivanja dobi kao uvjeta za stjecanje prava na mirovinu, na temelju državljanstva prema posebnim propisima, te kod stavljanja u nepovoljniji položaj pri uređivanju prava i obveze iz obiteljskog odnosa kada je to određeno zakonom, a osobito u cilju zaštite prava i interesa djece, što mora biti opravdano legitimnom svrhom, zaštitom javnog morala, kao i pogodovanju braka u skladu s odredbama Obiteljskog zakona (NN 116/03, 117/4, 136/04 i 107/07).

²⁶ ibid., čl. 9/3.

²⁷ ZSD, čl. 16/1.

²⁸ Odredba čl. 12. ZPP-a prejudicijelno pitanje normira kao pitanje o tome postoji li neko pravo ili pravni odnos, te ovlašćuje parnični sud da to pitanje može riješiti sam ukoliko o njegovom rješavanju ovisi sudska odluka o glavnom pitanju odnosno stvari, a o tom pitanju još nije donio odluku sud ili drugo nadležno tijelo. Odluka parničnog suda o prejudicijelnom pitanju ima pravne učinke samo u parnici u kojoj je to pitanje riješeno, a pri rješavanju je istog sud u pogledu postojanja kaznenog djela i kaznene odgovornosti počinitelja vezan pravomoćnom presudom kaznenog suda kojom je optuženik oglašen krivim.

²⁹ ZSD, čl. 16/2.

³⁰ ZPP, čl. 433-437.

dana utuženja³¹, kao i da je instancijski sud odluku o žalbi podnijetoj protiv odluke prvostupanjskog suda dužan donijeti u roku od trideset dana od dana primitka žalbe³². Nadalje, Zakonom je propisana obveza hitnosti postupanja suda i inih tijela koja provode postupke povodom diskriminacije, pri čemu se ta obveza poglavito odnosi na što je moguće hitnije ispitivanje tvrdnji o diskriminantnom postupanju i posljedičnoj diskriminaciji³³.

3.2. Vrste antidiskriminacijskih tužbi

3.2.1. Deklaratorna antidiskriminacijska tužba

Deklaratornom antidiskriminacijskom tužbom diskriminirana osoba štiti svoje pravo na jednako postupanje tražeći od suda, u procesnom svojstvu tužitelja, da deklarira da je diskriminator, u procesnom svojstvu tuženika, povrijedio tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je poduzeo ili propustio poduzeti može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje³⁴. Posrijedi je, dakle, tužba radi utvrđenja³⁵.

3.2.2. Kondemnatorna antidiskriminacijska tužba

Ovom vrstom antidiskriminacijske tužbe tužitelj od suda traži donošenje presude kojom se diskriminatoru zabranjuje poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje odnosno nalaže vršenje radnji kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice³⁶. Dakle činidba na koju se kondemnatornom presudom donijetom temeljem ove vrste antidiskriminacijske tužbe obvezuje tuženik može se, uslijed zabrane, manifestirati ili u nečinjenju odnosno propuštanju vršenja onih radnji kojima diskriminator krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje, ili u činidbi činjenja odnosno vršenja radnji kojima tuženik uklanja samu diskriminaciju ili posljedice prouzročene istom.

3.2.3. Tužba radi naknade štete pričinjene diskriminatornim djelovanjem

³¹ ibid., čl. 434/4.

³² ibid., čl. 434/5.

³³ ZSD, čl. 16/3.

³⁴ ibid., 17/1. t. 1.

³⁵ ZPP u čl. 187. tužbu radi utvrđenja normira kao tužbu u kojoj tužitelj može od suda tražiti samo da utvrdi (ne)postojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili (ne)istinitost kakve isprave, a s istom se može ustati kad je to posebnim propisima predviđeno, kad tužitelj ima pravni interes da sud utvrdi (ne)postojanje kakva prava ili pravnog odnosa ili (ne)istinitost kakve isprave prije dospelosti zahtjeva za činidbu iz istog odnosa, ili kad tužitelj ima kakav drugi pravni interes za podizanje takve tužbe.

³⁶ ZSD, čl. 17/1. t. 2.

Diskriminirana osoba tužbom u posebnoj antidiskriminacijskoj parnici može tražiti i naknadu štete, imovinske i neimovinske³⁷, i to prema propisima koji uređuju obvezne odnose³⁸, dakle temeljem Zakona o obveznim odnosima³⁹. Shodno tome, može se zahtijevati kako naknada neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti⁴⁰, što predmnijevamo da će češće biti slučaj u antidiskriminacijskim parnicama, u pravilu odmjeravanjem pravične novčane naknade⁴¹ s te štetne osnove, tako i naknada imovinske štete manifestirane kroz trpljenje obične štete i/ili izmakle koristi, a ovisno o okolnostima slučaja moguća je, dakako, i kumulacija odštetnih zahtjeva osnovom imovinske i neimovinske štete. Naravno, i ova je vrsta antidiskriminacijske tužbe kondemnatorna.

3.2.4. Tužba radi objave presude kojom je utvrđena diskriminacija u medijima

Ovom kondemnatornom tužbom tužitelj od suda traži nalaganje tuženiku da deklaratornu presudu kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje, na tuženikov trošak, objavi u medijima⁴². Parnični će sud tako impostirani tužbeni zahtjev usvojiti ako se po utvrđivanju materijalne istine utvrdi da je do povrede prava na jednako postupanje došlo posredstvom medija ili da je informacija o postupanju koje krši pravo na jednako postupanje bila objavljena u medijima, a objavljivanje presude je potrebno radi potpune naknade učinjene štete ili zaštite od nejednakog postupanja u budućim slučajevima⁴³. Bitno je, dakle, apostrofirati da se gorenavedena dva uvjeta za publikaciju presude *in concreto* ne moraju ostvariti kumulativno, već je dostatno da alternativno bude ispunjen samo jedan od njih. Medijska publikacija presude kojom je deklarirana diskriminacija je poseban oblik nenovčane satisfakcije koji se pruža diskriminiranoj osobi, a trošak te publikacije, dakako, snosi tuženik/diskriminator. Smatramo, međutim, da je ova odredba neprecizna i neodređena jer je nejasno u kojim tužitelj sve medijima, u tako impostiranom tužbenom zahtjevu, ima pravo zatražiti publikaciju presude. Po logici stvari, u prvom slučaju to bi bio/li onaj/oni medij(i) čijim je posredstvom došlo do diskriminacije, a u drugom onaj/oni medij(i) koji je/su publicirao/li informaciju o diskriminatornom postupanju, a publiciranje presude je potrebno radi potpune naknade učinjene štete ili zaštite od

³⁷ *ibid.*, čl. 17/1. t. 3.

³⁸ *ibid.*, čl. 11.

³⁹ Zakon o obveznim odnosima (NN 35/05 i 41/08)

⁴⁰ *ibid.*, čl. 1046. U čl. 19. ZOO propisuje da se pod pravima osobnosti razumijevaju prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i drugo, te i da pravna osoba ima sva navedena prava osobnosti, osim onih vezanih uz biološku bit fizičke osobe, a osobito pravo na ugled i dobar glas, čast, ime, odnosno tvrtku, poslovnu tajnu, slobodu privređivanja i drugo.

⁴¹ *ibid.*, čl. 1100.

⁴² ZSD, čl. 17/1. t. 4.

⁴³ *ibid.*, čl. 17/4. t. 1. i 2.

diskriminacije *pro futuro*. U svakom slučaju, smatramo da je tu pravnu dvojbu, na koju će odgovor morati dati judikatura, trebalo izbjeći preciznijim i jasnijim normiranjem, jer je ovako navedena odredba insuficijentna i podnormirana. Nadalje, ako usvoji zahtjev za objavom presude, sud će naložiti da se presuda objavi u cijelosti, osim u iznimnim slučajevima, u kojima može odrediti da se presuda objavi u dijelovima ili da se iz teksta presude uklone određeni osobni podaci ako je to potrebno radi zaštite privatnosti stranaka i drugih osoba, a ne dovodi u pitanje svrhu pružene pravne zaštite⁴⁴. Dok je prvi dio navedene odredbe sasvim jasan, precizan i ne ostavlja prostora za dvojbe i različite pravne interpretacije, prvi dio iste također smatramo podnormiranim jer je nejasno po kojim će kriterijima parnični sud odrediti koji su to iznimni slučajevi u kojima će naložiti parcijalnu, a ne integralnu publikaciju presude u mediju/ima te, ukoliko odredi parcijalnu publikaciju, koji će to dijelovi presude biti publicirani, a koji ne. Naposljetku, Zakon propisuje da presuda kojom se nalaže objava u medijima obvezuje nakladnika medija u kojem treba objaviti presudu, bez obzira na to je li bio stranka u postupku⁴⁵, što znači da njena pravomoćnost djeluje *ultra partes*, a ne samo *inter partes* sukladno načelu *res iudicata facit ius inter partes* po kojem je jedan od pravnih učinaka pravomoćnosti taj da presuda obvezuje parnične stranke. Ovdje smatramo potrebnim ukazati na distinkciju između gorenavedenog i sličnog instituta namijenjenog saniranju neimovinske štete pružanjem oštećeniku nenovčane satisfakcije koji je reguliran ZOO-om i omogućuje istom da u slučaju povrede prava osobnosti može zahtijevati, na trošak štetnika, objavljivanje presude ili ispravka, povlačenje izjave kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže pravičnom novčanom naknadom⁴⁶. Distinkcija je upravo u tome što pravomoćna presuda donijeta u parnici povodom zahtjeva impostiranog temeljem te odredbe, kojom se tuženik obvezuje na publikaciju presude u medijima o njegovom trošku, djeluje *inter partes* i na činidbu obvezuje samo tuženika, a ne i nakladnika osim, dakako, ako je nakladnik stranka u postupku.

3.2.5. Udružna tužba za zaštitu od diskriminacije

Konačno, ZSD-om je normiran institut udružne tužbe kao procesni instrument koji omogućava raznim kolektivnim skupinama da sudskim putem realiziraju svoje pravo na zaštitu od diskriminatornog djelovanja. Istu mogu podnijeti udruge, tijela, ustanove ili druge organizacije koje su osnovane u skladu sa zakonom, a imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih interesa određene skupine, ili se u sklopu svoje

⁴⁴ *ibid.*, čl. 17/5.

⁴⁵ *ibid.*, čl. 17/6.

⁴⁶ ZOO, čl. 1099.

djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje, i to protiv osobe koja je povrijedila pravo na jednako postupanje, ako učine vjerojatnim da je postupanjem tuženika povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja osoba koje pretežno pripadaju skupini čija prava tužitelj štiti⁴⁷. Dakle, aktivna legitimacija za podnošenje ove vrste tužbe je određena veoma široko uz pretpostavku dokazivanja opravdanog interesa za šticećenjem interesa određenog kolektiva, te pretpostavku da tužitelj učini vjerojatnim da je tuženik svojim postupanjem diskriminirao veći broj osoba koje pripadaju kolektivu odnosno skupini osoba zaštitom čijih se prava on bavi. Za pretpostaviti je da će za ovim pravnim instrumentom u zaštiti prava svog članstva najčešće posezati razne vrste nevladinih udruga, tzv. *NGO-a*, od onih koje se bave zaštitom ljudskih prava generalno do onih koji se bave zaštitom prava određenih manjinskih društvenih skupina i slično. Zakon propisuje da se u udružnoj tužbi mogu impostirati tri vrste zahtjeva, zahtjev da se utvrdi da je postupanje tuženika povrijedilo pravo na jednako postupanje u odnosu na članove skupine⁴⁸, zahtjev da se zabrani poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice u odnosu na članove skupine⁴⁹, te zahtjev da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima⁵⁰. Konačno, propisano je da se u parnici iniciranoj udružnoj tužbom, na odgovarajući način, primjenjuju procesne zakonske odredbe koje uređuju postupak povodom gorenavedenih četiriju vrsta antidiskriminacijskih tužbi⁵¹.

3.2.6. Sudska nadležnost

U sporovima povodom antidiskriminacijskih tužbi, uz iznimku udružne tužbe, u prvom su stupnju stvarno nadležni općinski sudovi⁵². Mjesna je, pak, nadležnost *in favorem* tužitelja normirana izberivo odnosno elektivno, na način da se ista može, osim općemjesno nadležnom sudu⁵³, podnijeti i sudu na čijem području tužitelj ima prebivalište odnosno boravište, te sudu mjesta gdje se dogodila šteta ili je počinjena radnja diskriminacije⁵⁴. O udružnoj tužbi, pak, u prvom stupnju odlučuje općemjesno nadležan županijski sud, ili županijski

⁴⁷ ZSD, čl. 24/1.

⁴⁸ *ibid.*, čl. 24/2. t. 1.

⁴⁹ *ibid.*, čl. 24/2. t. 2.

⁵⁰ *ibid.*, čl. 24/2. t. 3.

⁵¹ *ibid.*, čl. 24/4.

⁵² *ibid.*, čl. 18/1.

⁵³ ZPP, čl. 46-49.

⁵⁴ *ibid.*, čl. 18/2.

sud mjesta na kojem je počinjena radnja diskriminacije ili Županijski sud u Zagrebu⁵⁵.

3.2.7. Određivanje privremenih mjera

U antidiskriminacijskim parnicama sud može, na prijedlog stranke, prije ili u tijeku parnice, odrediti privremene mjere⁵⁶ na odgovarajući način primjenjući odredbe Ovršnog zakona⁵⁷, uz dvije dodatne pretpostavke čiju egzistenciju Zakon kumulativno zahtijeva za određivanje privremene mjere na način da podnositelj zahtjeva mora učiniti vjerojatnim odnosno dokazati postojanje opravdane sumnje da je povrijeđeno njegovo pravo na jednako postupanje i da je određivanje mjere potrebno radi otklanjanja opasnosti od nenadoknadle štete, osobito teške povrede prava na jednako postupanje, ili sprječavanja nasilja⁵⁸.

3.2.8. Kumulacija tužbenih zahtjeva

Zakonom je propisano da se antidiskriminacijski zahtjevi u parnici mogu objektivno kumulirati zajedno sa zahtjevima za zaštitu drugih prava o kojima se odlučuje u parničnom postupku ako su svi zahtjevi u međusobnoj vezi i ako je isti sud stvarno nadležan za njih, bez obzira na to je li za te zahtjeve propisano rješavanje u redovitom ili u posebnom parničnom postupku, osim sporova o smetanju posjeda⁵⁹, te da se u slučaju takve kumulacije zahtjeva primjenjuju mjerodavna pravila za vrstu spora o kojoj je riječ, ako ZSD-om nije drukčije određeno⁶⁰. Posrijedi je, dakle, procesna odredba koja dopušta tu vrstu kvalificirane objektivne kumulacije ukoliko su svi zahtjevi u međusobnoj vezi i isti je sud za njih stvarno nadležan, i koja normira specifičnu nepotpunu atrakciju u odnosu na mjesnu nadležnost i vrstu postupka. Iznimno, od navedenog su pravila izuzete posebne parnice u sporovima radi smetanja posjeda jer se u njima ne mogu impostirati zahtjevi za zaštitu prava⁶¹.

3.2.9. Pravila o teretu dokazivanja

Kada tužitelj u antidiskriminacijskoj parnici tvrdi da mu je povrijeđeno pravo na jednako postupanje, tada je na njemu

⁵⁵ ibid., čl. 24/3.

⁵⁶ ibid., čl. 19/1.

⁵⁷ Ovršni zakon (NN 57/96, 29/99, 42/00 – Odluka Ustavnog suda, 173/03 – Ispravak, 194/04, 88/05 i 67/08), čl. 292-307.

⁵⁸ ZSD, čl. 19/2. t. 1. i 2.

⁵⁹ ZPP, čl. 438-445.

⁶⁰ ibid., čl. 17/3.

⁶¹ ZPP, čl. 441/1. U posesornim je parnicama raspravljanje ograničeno samo na raspravljanje i dokazivanje činjenica posljednjeg stanja posjeda i nastalog smetanja., dok je isključeno raspravljanje o pravu na posjed, pravnoj osnovi istog, (ne)savjesnosti posjeda ili zahtjevima za naknadu štete.

samo da učini vjerojatnim odnosno dokaže postojanje opravdane sumnje da je diskriminiran. Ukoliko to uspije, tada *onus probandi* prelazi na diskriminatora koji je u svojstvu tuženika dužan dokazati da nije bilo diskriminacije⁶². Iako to izlazi izvan okvira ovog rada, pripominjemo da se navedena pravila o okrenutom teretu dokazivanja primjenjuju još samo u upravnom postupku, dok je njena primjena u prekršajnim i kaznenim predmetima, uslijed djelovanja predmnijeve nevinosti⁶³, izrijeckom isključena⁶⁴.

3.2.10. Sudjelovanje trećih osoba

Na strani tužitelja u antidiskriminacijskoj parnici mogu u svojstvu specifičnog umješača intervenirati tijelo, organizacija, ustanova, udruga ili druga osoba koja se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje u odnosu na skupine o čijim se pravima odlučuje u postupku, pri čemu o (ne)dopuštanju miješanja sud odlučuje primjenjujući na odgovarajući način odredbe ZPP-a odnoseće na tu materiju⁶⁵. Za miješanje je nužan tužiteljev pristanak⁶⁶, a u slučaju dopuštanja miješanja umješač može poduzimati sve parnične radnje i u parnici ima sva prava koja pripadaju umješaču⁶⁷.

3.2.11. Ovršnost i paricijski rok

ZSD propisuje da sud može, *nota bene* alternativno, odlučiti da žalba ne zadržava ovrhu ili odrediti kraći rok za ispunjenje činidbe naložene tuženiku⁶⁸, s tim da tako može odlučiti samo u pogledu zahtjeva impostiranih osnovom odredbe čl. 17/1. t. 2. i 4. *Ratio* je ove odredbe u zakonodavčevoj težnji da se parnice ove vrste okončaju u što je moguće kraćem vremenu. Međutim, iako procesne odredbe kojima se žalbi oduzima suspenzivan karakter egzistiraju i u nekim inim posebnim parničnim postupcima⁶⁹, smatramo da je ovu odredbu trebalo potpunije i preciznije normirati. Poglavitito se to odnosi na skraćenje paricijskog roka koji hipotetički može biti toliko skraćen da tuženika faktički onemogućava da objekt obveze dragovoljno izvrši u danom mu roku.

3.2.12. Pravo na izjavljivanje revizije

⁶² *ibid.*, čl. 20/1.

⁶³ Ustav Republike Hrvatske (NN 41/01 – pročišćeni tekst i 55/01 - Ispravak), čl. 28., Zakon o kaznenom postupku (NN 62/03 – pročišćeni tekst i 115/06), čl. 3/1.

⁶⁴ ZSD, čl. 20/2.

⁶⁵ *ibid.*, čl. 21/1. Sudjelovanje umješača u parnici normirano je čl. 206-209.a ZPP-a.

⁶⁶ *ibid.*, čl. 21/2.

⁶⁷ *ibid.*, čl. 21/3.

⁶⁸ *ibid.*, čl. 22.

⁶⁹ Primjerice, čl. je 437/2. ZPP-a normirano da u parnicama iz radnih odnosa sud iz važnih razloga može odlučiti da žalba ne zadržava ovrhu odluke, a čl. 443/2. da sud u parnicama zbog smetanja posjeda iz važnih razloga može odlučiti da žalba ne zadržava ovrhu rješenja.

S obzirom da pravo na jednakost predstavlja jednu od ustavnopravnih vrednota, ZSD propisuje da je u antidiskriminacijskim parnicama revizija kao izvanredni pravni lijek uvijek dopuštena⁷⁰, što se odnosi i na parnice inicirane podnošenjem udružne tužbe⁷¹.

4. ZAKLJUČAK

Iako su i do sada, kako smo apostrofirali uvodno, od Ustava kao vrha normativne hijerarhije preko brojnih međunarodnih ugovora koji su integrirani u naš unutarnji pravni poredak i po pravnoj su snazi iznad zakona⁷², pa sve do odredaba nalazećih u mnogim zakonima, u hrvatskom pravnom poretku egzistirale brojne antidiskriminacijske odredbe, u domaćoj judikaturi se relativno rijetko mogu pronaći judikati kojima je utvrđena povreda prava na jednako postupanje odnosno diskriminacija. U tom smislu, za nadati se je da će ZSD kao krovni propis u kojem je na jedinstveni način uređena materija antidiskriminacijskog prava i u čijem su dijelu koji sadrži procesne odredbe normirane posebne odredbe za postupanje pred sudovima u posebnim antidiskriminacijskim parnicama iniciranim nekom od više vrsta antidiskriminacijskih tužbi donijeti značajan iskorak u tom pogledu na način da će se diskriminiranim osobama na brz i učinkovit način pružati pravna zaštita pred sudovima na kojima, pak, leži nemala odgovornost da procesna ovlaštenja koja su im stavljena na dispoziciju zakonskim odredbama koriste na način koji će efikasno utvrđivati i suzbijati svaki oblik diskriminacije, te za koju godinu iznjedrili bogatu i kvalitetnu judikaturu na ovom području pravne zaštite osnovnih ljudskih prava kako ZSD ne bi ostao samo još jedan u nizu normativnih *tigara od papira*.

⁷⁰ ZSD, čl. 23.

⁷¹ *ibid.*, čl. 24/4.

⁷² Ustav, čl. 140.